

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

6-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 6 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umarov Sardor Yakubovich

QAYTA BIRLASHGAN GERMANIYA IQTISODIYOTI RIVOJLANISHINING
ASOSIY JIHATLARI 12-16

Atamuratova Dilafroz Rashidovna

XORAZM XALQ SOVET RESPUBLIKASINING ILK MATBUOTI: “INQILOB QUYOSHI” 17-20

Mansurov Ulug‘Bek

XX ASRNING 20-50-YILLARIDA NAMANGAN SHAHRIDA SOG‘LIQNI
SAQLASH TIZIMIDAGI MUAMMOLAR 21-24

Umid Bekmuhammad, Sayyora Samandarova

XORAZMDAGI JADID MAKTABLARIGA OID TA‘LIM
TASHKILOTLARI VA JAMIYATLARI 25-31

Norov Shuhrat, Turatosheva Sadoqat

O‘ZBEKISTON YOSHLAR SIYOSATINING IJTIMOY, MADANIY VA TA‘LIMY
SOHALARDAGI FALSAFIY ASOSLARI VA UNING MA‘NAVYIY YETUK YOSHLARNI
SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI 32-38

Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li

QUYI AMUDARYO VA BUXORO-QORAKO‘L HUDUDI MANZILGOHLARINING
MODDIY ASHYOLARDA AKS ETISHI 39-42

Quranboyeva Sevinchoy

SOVET HOKIMIYATI DAVRIDA XORAZM VILOYATI AHOLISINING UY-JOY
QURILISHIDA IJTIMOYIY HAYOTNING AKS ETISHI (1945-1985-YILLAR MISOLIDA) 43-46

Mamajanov Azizbek

SOVET HUKUMATI AGRAR SIYOSATINING O‘ZBEKISTON SSR IRRIGATSIYA
TIZIMIGA TA‘SIRI (1950-1990-YILLAR)..... 47-52

Baxritdinov Jasurbek

AKADEMIK ABDULAHAD MUHAMMADJONOVNING O‘ZBEKISTONDA TARIX VA
ARXELOGIYA FANLARI RIVOJIGA QO‘SHGAN HISSASI 53-57

Aliqulov Ramazon

TOSHKENT VA FARG‘ONA VODIYSIDAGI DEHQON, CHORVADOR VA HUNARMAND
AHOLINING MADANIY, IJTIMOYIY, SIYOSIY, IQTISODIY ALOQALARNING
O‘ZBEK XALQINING ETNOGENEZIDAGI O‘RNI (QANG‘LI QABILASI MISOLIDA) 58-66

Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li

1946–1990-YILLARDA QO‘QON SANOATINING TRANSFORMATSIYASI 67-74

Tashqo‘lova Dilnoza Turaboy qizi

YANGI O‘ZBEKISTON VA XITOIY XALQ RESPUBLIKALARI IQTISODIY
HAMKORLIGIDA “BIR MAKON-BIR YO‘L” TASHABBUSINING AHAMIYATI 75-78

Jabborov Qaxramon Jaxongir o‘g‘li

JULIYA KOHENNING XVIII-XX ASRLARDA SEFARD YAHUDIYLARINING IJTIMOYIY
HOLATIGA OID TADQIQOTLARI TAHLILI 79-83

<i>Dilfuza Muxammadinova Nasretdinova</i> TA'LIMNING TARAQQIYOT YO'LI	84-89
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Ollanazarov Bekmurod</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION FAOLLIKNI BOSHQARISH: NAZARIYA, AMALIYOT VA XORIJIY TAJRIBA	90-100
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLARI	101-107
<i>Tangirkulov Bekzod</i> TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	108-115
<i>Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li</i> TRANSPORT TIZIMINING RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI TIZIMI	116-125
<i>Ergashev Uyg'un Jabborovich</i> KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI UCHUN ELEKTRON MANBASINING SHAKLLANISHI, SOLIQ TIZIMIDAGI QO'LLANILAYOTGAN DASTURIY MAHSULOTLARNING AHAMIYATI	126-131

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Nosirxo'jayeva Gulnora</i> AXBOROT VA "OMMAVIY MADANIYAT" XURUJINING DOLZARB MUAMMOLARI	132-136
<i>Panjiyev Suhrob</i> HAQIQATNING KOGERENTLIK XUSUSIYATLARINING YANGILANISHI	137-143
<i>Gadoeva Lobar</i> IJTIMOIY-FALSAFIY TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI .	144-148
<i>Djurayeva Nigora</i> SYSTEMIC ANALYSIS OF THE FORMATION OF COGNITIVE ASPECTS OF CONSCIOUSNESS OF THE PEOPLES OF CENTRAL ASIA	149-158
<i>Юлдашев Фаррух Абдурахманович</i> ПОЯТИЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА И ЕГО СТЕПЕНИ ИССЛЕДОВАНИЯ	159-167
<i>Mengliqulov Umid Mamadiyevich</i> MILLIY IDENTIFIKATSIYA MASALASINING TARIXIY-DINAMIK VA ZAMONAVIY KONTEKSTDA TAHLILI	168-173
<i>To'xtarov Ismatulla Murodovich, Ergashev Ulug'bek Adxamovich</i> MAG'RIBNI MAFTUN AYLAGAN MUTAFAKKIR	174-178
<i>Toirov Ilhom</i> IJTIMOIY-MADANIY TARAQQIYOT: SIVILIZATSION ASOSLAR VA YO'NALISHLAR	179-183
<i>Farxodjonova Nodira, Ergashev Ibodulla</i> GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI SAQLASH VA JAMIYAT BARQARORLIGI: JADIDLAR MEROSIGA IJTIMOIY-FALSAFIY NAZAR	184-188

<i>Ergashev Ozodbek Baxodurovich</i> YUNON MANTIQ ILMINING ARAB TILIGA TARJIMA QILINISHI VA ISLOM FALSAFASIGA KIRIB KELISHI	189-194
<i>Fayziyev Xurshid</i> VOLTER VA BAG'RIKENGLIK GENEZISI	195-199
<i>Sattorova Shalola</i> MIRZO ABDULQODIR BEDILNING ASOSIY FALSAFIY G'OYALARI	200-203
<i>Taylyakova Feruzaxon Sultanovna</i> TADBIRKOR VAZIFALARI VA SHAXSIY SIFATLARI	204-207
<i>Sadullayev Sardor Saydiganiyevich</i> INSON VA SAN'ATNING ARTUR SHOPENGAUER TA'LIMOTIDA ESTETIK TAFAKKUR PRIZMASIDA TAHLILI	208-215
<i>Vaxobova Dilfuza Roziqovna</i> ABU ABDULLOH RUDAKIY ADABIY-FALSAFIY MEROSINI O'RGANISHGA SINERGETIK USULDA YONDASHUV	216-219
<i>Yuldashxodjaev Haydar Hashimxanovich</i> MUSOXONXOJA DAHBIDIY ASARLARIDA USTOZNING SHOGIRDNI TANLASH VA UNI TARBIYALASHDAGI FALSAFIY G'OYALARI	220-224
<i>Umurzaqov Axmadjon Maxamadovich</i> INSON E'TIQODIDAGI O'ZGARISHLARNING METODOLOGIK ASOSLARI	225-231
<i>Teshayeva Gulchehra Murodovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXSNING RAQAMLI JAMIYATGA TRANSFORMATSIYALASHUVI	232-237
<i>Yusupova Ranaxon</i> IJTIMOIY MUHIT TEXNOGEN SIVILIZATSIYA VA AHLOQ MASALALARI	238-241
<i>Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich</i> SHARQ VA G'ARB TAFAKKURIDA FAROVON HAYOT TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	242-246
<i>Sultonova Shaxnoza</i> MUNAVVAR QORI MA'RIFIY-AXLOQIY QARASHLARINING FALSAFIY AHAMIYATI	247-251
<i>Dusmanov Sherzod Abduvaliyevich</i> JINOYATCHILIK – YOSHLAR AXLOQIY-MA'NAVIY BUZILISHLARINING MANBAI VA HOSILASI SIFATIDA	252-256
<i>Rajabboy Hasanov</i> FAROVON HAYOT MEZONI VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	257-261
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Boynazarov Zokir</i> TARIXIY YOZMA MANBALARDA SOMATIZMLAR VA INSON MANZARASI	262-274
<i>Yeshboyeva Matluba</i> MUHAMMAD YUSUF SHE'RLARI TARJIMALARIDA IBORALARNING BERILISHI ("KO'HNA QUDUQ" DOSTONI MISOLIDA)	275-279

<i>Azizaxon Rasulova</i> SINTAKTIK MAYDON KONSEPSIYASI VA UNING LINGVISTIK TALQINI	280-284
<i>Mamadkulova Kamila Abdukhaliqovna</i> THE IMAGE OF A LITERARY HERO OF THE "LOST GENERATION" IN THE WORK OF E.M. REMARQUE	285-290
<i>Naimova Parvina Rustamovna</i> ITALYAN VA O'ZBEK MULOQOT MATNI JARAYONIDA MULOQOTNING O'RNI VA AHAMIYATI. ITALYAN TILI VA O'ZBEK TILI VERBAL MULOQOT MATNIDA O'XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	291-296
<i>Жабборовва Муслима Тохировна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	297-301
<i>Xudoyberdiyeva Oyjamol, Jo'rayeva Komila</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QADRIYATLAR IFODASI VA ULARNING TARJIMA MUAMMOLARI	302-306
<i>Ostonova Ramziya</i> LEXIC-SEMANTIC FIELD OF CONSTRUCTION TERMINOLOGY	307-311
<i>Qarshiyeva Tamara, Nabiyeva Sharifa, Samadova Charos va G'aniyeva Inobat</i> AMERIKA VA O'ZBEK ADABIYOTI MISOLIDA «UYG'ONISH VA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH» TAMOIYILLARINING QIYOSIY TAHLILI	312-316
<i>Sumbul Muxammedova</i> XORAZM DOSTONLARIDAGI AYRIM HIKMATLI JUMLALARNING SODDA GAP TAHLILI BO'YICHA IZOHI	317-322
<i>Abduqodirova Zebo Qodirovna</i> XXI ASR TILSHUNOSLIGIDA YANGI YO'NALISH SIFATIDA EKOLINGVISTIKA	323-331
<i>Murtozayeva Zarina Muxtor qizi</i> BADIY ADABIYOTLARDA KONSEPT VA KONSEPTASFERA FAOLLASHUVINING NAZARIY ASOSLARI	332-335
<i>Abiyatova Muslima Maratovna, Abdirasulov Bahodir</i> AUDIOVISUAL TRANSLATION: SUBTITLING AND DUBBING CHALLENGES	336-343
<i>Kayimova Mohinur Salokhiddin kizi, Bakiyev Faxriddin</i> COMPLEXITY OF CULTURE-SPECIFIC UNITS AND SEMANTIC AMBIGUITIES IN TRANSLATION	344-350
<i>Rasulova Nigora Kurbonovna</i> MASHRAB IJODIDA MULAMMA' ASARLAR TADQIQI	351-356

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Djumanioyozova Dilfuza, Matnazarova Muhayyo</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARINI HAL QILISHDA YURIDIK KLINIKANING AHAMIYATI	357-362
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Boburjon</i> KIBERHUJUMLAR NATIJASIDA SHAXSIY VA DAVLAT SIRLARIGA XAVF SOLISH	363-367

<i>Baymurotov G'ayrat Panjiyevich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUNCHILIK TASHABBUSI HUQUQINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI	368-376
<i>Esanova Shaxnoza</i> JINOYATGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA SUIQASD QILGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKKA OID RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI	377-383
<i>Abduvaliyev Murodillo</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUN BO'YICHA MEROS HUQUQINI TARTIBGA SOLISHNING XUSUSIYATLARI	384-388
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> TASVIRGA BO'LGAN HUQUQ: ANGLIYA VA NYU-YORK QONUNCHILIGI QIYOSIY TAHLILI	389-395
<i>Ismaylov Raxat</i> HUQUQNI SHARHLASH JARAYONINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Nabiyev Muhridin</i> INSON HUQUQLARI BO'YICHA MILLIY INSTITUTLAR FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI	403-406
<i>Kabulov Xojabay, Dauletbaeva Aynur</i> SHAXS SHA'NI VA QADR-QIMMATINING HUQUQIY HIMOYASI VA UNI BUZGANLIK UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK ASOSLARI	407-412
<i>Utebaev Salamat, Kalbaeva Eldora</i> VOYAGA YETMAGAN YOKI MEHNATGA LAYOQATSIZ SHAXSLAR MODDIY TA'MINOTINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK	413-418
<i>Begatov Jasurbek Numonjanovich</i> MEHNATGA OID MUNOSABATLARDI KAMSITISH UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK MASALALARI	419-432
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	433-441
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Gayupova Saodat Xamidovna</i> INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA ZAMONAVIY TALABA SHAXSINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	442-446
<i>Akimova Jumaxan, Isakova Malika</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYANI O'QITISHDA STEAM TA'LIM TIZIMINING AHAMIYATI ...	447-452
<i>Абдуллаева Мавжуда Эргашевна</i> СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ПРОФИЛАКТИКЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ ДЕТСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ: МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КАРТ	453-460
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MULTIMEDIA – MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILINGVAL KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	461-464

<i>Xidirova Durдона Muxtorovna</i> SINERGETIK TA'LIM VA O'QUVCHI-QIZLARNI IJTIMOIIY-MADANIY MUNOSABATLARGA TAYYORLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	465-469
<i>Yazdonov Ulug'bek, Rashidova Madina</i> YOSHLARDA KASBIY BILIM VA KO'NIKMANI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIIY KONSEPSIYALARDA ILGARI SURILAYOTGAN TA'LIMOTLAR	470-479
<i>Elmuratova Zamira</i> INTERACTIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH	480-484
<i>Karimova Nilufar Ummatqul qizi</i> SOFT SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES: BASES OF IMPROVEMENT OF STUDENTS' INTERPERSONAL AND COGNITIVE SKILLS	485-490
<i>Adilov Shodiyor</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA DIZAYN FANLARINI INTEGRATSIYALASHDA "G'OYALARNING LOYIHALA" USULI	491-496
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> ПОНЯТИЕ «ДУХОВНЫЙ ГУМАНИЗМ» КАК ОСНОВОПОЛАГАЮЩЕЕ КАЧЕСТВО ГУМАННОГО ПЕДАГОГА	497-500
<i>Abdurazzaxov Abdurasul</i> SPORT-SOQ'LOMLASHTIRISH TURIZMI ASOSIDA TALABALARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	501-506
<i>Ergashev Tolif</i> O'QUVCHILARNING KARTOGRAFIK BILIMLARINI RIVOJLANTIRISHDA MATEMATIKA VA GEOGRAFIYA FANLARI INTEGRATSIYASINI TA'MINLASH	507-515
<i>Gaziev Baxromjon</i> CHAVANDOZLARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK HARAKATLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	516-523
<i>Madaminova Mavjuda Erkinovna</i> TALABALARNING TEXNIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	524-529
<i>Kamalova Dilnavoz, Sattorova Aziza</i> FIZIKAVIIY MAYATNIK ORQALI OG'IRLIK KUCHI TEZLANISHINI ANIQLASHDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	530-535
<i>Sobirova Saida Otabekovna</i> KASBGA YO'NALTIRISHNING ZAMONAVIIY MODELLARI	536-542
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Sotiboldiyev Amiriddin, Abdumutalibov Oyatillo</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA TASVIRIIY SAN'AT, ARHITEKTURA VA DIZAYN (TEXNIK VA SAN'AT) FANLARINI O'ZARO INTEGRATSIYALASH	543-546

Received: 16 May 2025
Accepted: 1 June 2025
Published: 15 June 2025

Article / Original Paper

THE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES AROUND THE WORLD REGARDING CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR PREPARATION FOR A CRIME AND ATTEMPTED CRIME

Esanova Shakhnoza Hashimovna,
Higher School of Judges under the Supreme Judicial
Council of the Republic of Uzbekistan,
3rd group listener, Criminal Law specialization

Abstract. The goal of the ongoing reforms in our country is to establish a rule of law, strengthen legality and justice, ensure the constitutional rights and freedoms of citizens, prevent socially dangerous offenses, and ensure the fight against them. As an element of the rule of law, criminal law plays a key role in ensuring legality and justice. This article comprehensively explores the theoretical, legal, and practical aspects of criminal responsibility for preparation for a crime and attempted crime. It aims to clarify the essence of preparation for a crime and attempted crime as incomplete forms of crime, analyze their characteristics, types, bases of responsibility, and examine their place in both national and foreign legislations.

The article analyzes the norms of criminal legislation of the Republic of Uzbekistan concerning criminal responsibility for preparation and attempt, identifies problematic aspects of their practical implementation and judicial practice. Additionally, it studies the legal model of this institution through the example of the legislation of developed countries such as the USA, Germany, Spain, and Italy, and proposes recommendations for improving national legislation. Specific scientific and practical proposals are provided to clarify the concepts of preparation for a crime and attempted crime, establish criteria for distinguishing them, and improve the current norms.

Keywords: guilt, crime, punishment, responsibility, stages, incomplete, complete, attempted crime, preparation.

JINOYATGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA SUIQASD QILGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKKA OID RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI

Esanova Shaxnoza Xashimovna,
O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi
huzuridagi Sudyalari oliy maktabining
Jinoyat huquqi ixtisosligi 3-guruh tinglovchisi

Annotatsiya. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning maqsadi huquqiy davlatni shakllantirish, qonuniylik va adolatni mustahkamlash, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari ta'minlanishiga erishish, ijtimoiy xavfli tajovuzlarni oldini olish va unga nisbatan qarshi kurashni ta'minlovchi huquqiy davlatning bir elementi sifatida jinoyat qonuni ham qonuniylik va adolatni ta'minlashda asosiy vazifani bajaradi. Shuningdek, ushbu maqolada jinoyatga tayyorgarlik va suiqasd qilganlik uchun javobgarlikning nazariy, huquqiy va amaliy jihatlari har tomonlama o'rganilib, jinoyatning tugallanmagan shakllaridan biri sifatida jinoyatga tayyorgarlik va suiqasd qilishning mohiyatini ochib berish, ularning belgilari, turlari, javobgarlik asoslari hamda milliy va xorijiy qonunchilikdagi o'rnini tahlil qilishdan iboratdir.

Maqolada O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jinoyatga tayyorgarlik va suiqasd uchun javobgarlik masalalariga oid normalar tahlil qilinib, ularning amaliy tatbiqi va sud amaliyotidagi muammoli jihatlari aniqlangan. Shuningdek, AQSh, Germaniya, Ispaniya va Italiya kabi rivojlangan davlatlar qonunchiligi misolida mazkur institutning huquqiy modeli o'rganilib, milliy huquqni takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Jinoyatga tayyorgarlik va suiqasd tushunchalariga aniqlik kiritish, ularni ajratish mezonlarini belgilash hamda amaldagi normalarni takomillashtirish bo'yicha aniq ilmiy va amaliy takliflar berilgan.

Kalit soʻzlar: ayb, jinoyat, jazo, javobgarlik, bosqichlar, tamom boʻlmagan, tamom boʻlgan, suiqasd, tayyorgarlik koʻrish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I6Y2025N61>

Jinoyat sodir etish bosqichlari uchun jinoiy javobgarlik va jazo tayinlash yuzasidan yagona tajriba mavjud boʻlmasa-da milliy xususiyatlarning turfa xilligi, koʻpgina mamlakatlar uchun umumiy boʻlgan asosiy belgilarni aniqlab olishga imkon beradi. Xorijiy davlatlarning jinoyat huquqi nazariyasidagi mazkur jinoyat uchun javobgarlikning oʻziga xosligi shundaki, jinoyatga tayyorgarlik koʻrish uchun jinoiy javobgarlik belgilanmaganligini koʻrish mumkin. Unga koʻra, jinoyatga suiqasd qilishning qamrovi jinoyatga tayyorgarlik koʻrish harakatlarini ham qamrab olib keng tarzda talqin etilgan. Xorijiy mamlakatlar qonunchiligining tahlilini jinoyat-huquqiy normalar manbalari va huquq tizimlarining alohida turlaridan kelib chiqib oʻrganish maqsadga muvofiqdir.

Chet davlatlari tarkibiga kiruvchi, jumladan AQSh, Buyuk Britaniya, Ispaniya, Italiya, Fransiya va GFR)ning jinoyat qonunchiligini oʻrganish asosida tamom boʻlmagan jinoyatlar uchun javobgarlik belgilangan qonunlarining oʻziga xos xususiyati shundaki jinoyatga tayyorgarlik koʻrish uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilmaganligi, jinoyatga tayyorgarlik koʻrishning ayrim shakllari jinoyat sodir etishga suiqasd deb topilishi va shunga muvofiq javobgarlik kelib chiqqanligini taʼkidlash mumkin [1, 310].

Shuningdek, MDH davlatlari – Armaniston, Belarus, Moldova, Ozarbayjon, Tojikiston, Turkmaniston, Qirgʻiziston, Qozogʻiston, Rossiya Federatsiyasi, Ukraina hamda Gruziya davlatlari jinoyat qonunchiligini oʻrganish natijasida jinoyatga tayyorgarlik koʻrganlik va jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun tayinlanadigan jazo muddati va miqdori oʻzaro farqlanadi. [2, 466, 474]

Oʻzbekiston jinoyat qonunchiligida ham ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori boʻlmagan muayyan turdagi jinoyatlarga tayyorgarlik koʻrganlik dekriminalizatsiya qilinishi, tamom boʻlgan jinoyat tamom boʻlmagan jinoyatdan jinoyat tarkibining elementlari, jinoiy oqibat yuz bermaganligi va ijtimoiy xavflilik xususiyatiga koʻra farqlanishi natijasida ikki yoki undan ortiq jinoyat sodir etilib, ulardan biri jinoyatga tayyorgarlik koʻrish, boshqasi esa tamom boʻlgan jinoyat boʻlgan hollarda takroran jinoyat sifatida baholanmasligi lozim degan xulosaga kelish mumkin.

Bir necha jinoyatlar sodir etish va ular uchun jazo tayinlash masalasi yuzasidan ayrim xorijiy davlatlar, xususan AQSh, Italiya, Ispaniya, Buyuk Britaniya, Germaniya kabi davlatlarda bu masala jinoyat qonunchiligida jazoga bagʻishlangan boʻlim doirasida, Rossiya, Qozogʻiston, Belarus kabi davlatlarda esa, jazo bilan birgalikda jinoyatga bagʻishlangan boʻlim doirasida tartibga solinganligini koʻrishimiz mumkin.

Xorijiy mamlakatlar qonunchiligini tahlil qilish maqsadida rivojlangan davlatlarning jinoyat qonunchiligi oʻrganib chiqildi.

Germaniya Federativ Respublikasi Jinoyat kodeksiga koʻra, jinoyat sodir etish bosqichlari beshta bosqichga: xususan jinoiy niyat, jinoyatga tayyorgarlik koʻrish, jinoyatga suiqasd qilish, jinoyatni amalga oshirish, tamom boʻlgan jinoyatga boʻlib oʻrganilgan.

Germaniya qonunchiligining ikkinchi bobiga koʻra, suiqasd — qasddan jinoyat yoki nojoʻya xatti-harakat sodir etish bevosita boshlangan, biroq oxiriga yetkazilmagan boʻlsa, jinoyatga suiqasd deb topilgan. Shunga koʻra, suiqasd uchta elementga boʻlib: jumladan, jinoyat

sodir etish boshlanganligi, subyektiv tomon mavjudligi, jinoyatning tamom bo'lmaganligi bilan tavsiflanadi[3, 320, 340].

Ushbu JKning 23 paragrafiga ko'ra, jinoyatga suiqasd qilish har qanday holatda, huquqbuzarlikka suiqasd qilish esa faqatgina qonunda ko'rsatilgan hollardagina javobgarlikka sabab bo'ladi. Suiqasd uchun tamom bo'lgan jinoyatga nisbatan yengilroq jazo tayinlanishadi. Umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi uch yildan ortiq bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan almashtirilishi yoki muayyan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosining maksimal muddatining to'rtidan uch qismidan oshmasligi kerak. Bundan tashqari, ozodlikdan mahrum qilishning 10 yili yoki 5 yilning minimal muddati 2 yilga; 3 yoki 2 yilning minimal muddati 6 oyga; 1 yilning minimal muddati 3 oyga; boshqa hollarda esa qonunda belgilangan minimal muddatgacha kamaytirilishi nazarda tutilgan.

Germaniyada jinoyatga suiqasd qilish uchun jinoiy javobgarlik masalasi differensiatsiya qilinganligi mazkur davlat qonunchiligining ijobiy xususiyati hisoblanadi. Ushbu JKning 23 paragrafiga ko'ra, jinoyatga suiqasd qilish har qanday holatda, huquqbuzarlikka suiqasd qilish esa faqatgina qonunda ko'rsatilgan hollardagina javobgarlikka sabab bo'lishi ko'rsatilib, suiqasd uchun tamom bo'lgan jinoyatga nisbatan yengilroq jazo tayinlanishini e'tirof etadi. Umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi uch yildan ortiq bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan almashtirilishi yoki muayyan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosining maksimal muddatining to'rtidan uch qismidan oshmasligi kerak. Bundan tashqari, ozodlikdan mahrum qilishning 10 yili yoki 5 yilning minimal muddati 2 yilga; 3 yoki 2 yilning minimal muddati 6 oyga; boshqa hollarda esa qonunda belgilangan minimal muddatgacha kamaytirilishi nazarda tutilgan.

Germaniya jinoyat qonunchiligida ahamiyat berilishi mumkin bo'lgan jihatlaridan yana biri shundaki, "suqasd qaratilgan obyekt yoki jinoyat sodir etilgan vosita yaroqsizligi tufayli jinoyat oxirigacha yetkazilmagan va shaxs jinoyat obyekti yoki vositasining yaroqsizligini anglamagan bo'lsa, sudning ixtiyoriga ko'ra yengilroq jazo tayinlanishi yoki umuman jazo tayinlanmasligi mumkin" Germaniyada jinoyatga suiqasd qilish uchun jinoiy javobgarlik masalasi differensiatsiya qilinganligi mazkur davlat qonunchiligining ijobiy xususiyati hisoblanadi.

Ispaniya Jinoyat kodeksiga ko'ra jazo tayinlash haqidagi bobda jinoyatlar jami xususida so'z borib, unga ko'ra ushbu kodeksning 73-moddasida aybdor tomonidan ikki yoki undan ortiq jinoyatlarni yoki tamom bo'lmagan ijtimoiy xavfli qilmishlarni sodir etish jinoyatlar jami tushuniladi.

Ispaniya Jinoyat kodeksi shaxs tomonidan ikki yoki undan ortiq jinoyatlar sodir etilganida, uzil-kesil yagona jazo tayinlash qoidalarini nazarda tutmaydi. Ushbu hollarda Jinoyat kodeksining 73-moddasiga ko'ra, jazolar birgalikda ijro etish uchun tayinlanadi. Agar u yoki bu jazoni birgalikda ijro etish mumkin bo'lmasa, ular ketma-ketlik bilan og'iridan yengiliga navbatida mustaqil ijro etiladi.

Ispaniya Jinoyat kodeksining 76-moddasi jinoyatlar jami bo'yicha jazo tayinlashning maksimal chegarasi belgilanib, unga ko'ra jinoyatlar jami bo'yicha tayinlangan jazo eng og'ir jazoning uch karrasidan oshib ketmasligi nazarda tutilgan. Agar shaxs ikki yoki undan ortiq jinoyat uchun sudlanayotgan bo'lsa va ulardan biri uchun 20 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan bo'lsa, maksimal chegara sifatida 25 yilni; agar shaxs ikki yoki undan

ortiq jinoyat uchun sudlanayotgan bo'lsa va ulardan biri uchun 20 yildan ortiq ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutilgan bo'lsa, maksimal chegara sifatida 30 yilni tashkil etadi.

Ispaniya Jinoyat kodeksining 77-moddasida jinoyatlarning ideal jami uchun jazo tayinlash nazarda tutilgan bo'lib, "bir harakat bilan ikki yoki undan ortiq huquqbuzarlikni sodir etish" nazarda tutadi. Bunda tayinlanadigan uzil-kesil jazo sodir etilgan jinoyatlarning og'irrog'i uchun tayinlanadigan jazodan kelib chiqadi va bu holatda jazo jinoyatlar uchun alohida-alohida jazo tayinlashga nisbatan yengilroq bo'lishi lozim.

Xulosa shuki, Ispaniya jinoyat qonunchiligi bo'yicha jinoyatlar ideal jami bo'yicha tayinlanadigan jazo jinoyatlar real majmui bo'yicha tayinlanadigan jazoga nisbatan yengildir.

Ispaniya jinoyat qonunchiligida nazarda tutilgan jinoyatlar ideal jamiga kodeksda ta'rif berilganligi va jinoyatlar ideal jami va jinoyatlar real jami uchun jazo tayinlashning alohida tartiblari belgilanganligi; jazolarni birgalikda ijro etishning imkoni bo'lmasa ularni og'iridan yengiliga navbatida ijro etish to'g'risida qoida belgilanganligi ijobiy jihat deb qaralishi mumkin.

Italiya Jinoyat kodeksining 56-moddasiga muvofiq, jinoyat sodir etish va zarar yetkazishga qaratilgan harakatlarni bajargan shaxs qilmishni oxirigacha yetkazmagan yoki oqibat yuz bermagan bo'lsa, jinoyatga suiqasd uchun javobgarlikka sabab bo'ladi.

Ayrim qilmishlarning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqoriligiga ko'ra jinoyatga suiqasd qilish bosqichining o'zida tamom bo'lgan jinoyat hisoblanadi (masalan, kontrabanda jinoyatiga suiqasd, prezident va boshqa davlat rahbarlarining hayotiga suiqasd va h.k.). Jinoyatga suiqasd uchun javobgarlik choralari sifatida tamom bo'lgan jinoyat uchun nazarda tutilgan jazo muddatining 3/1 qismdan 3/2 qismgacha kamaytirilishi, umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutilgan jinoyatlar uchun jazo muddati 12 yildan kam bo'lmagan miqdorda tayinlanishi belgilangan.

Italiya jinoyat kodeksida jinoiy oqibatga olib kelmaydigan harakatning sodir etilishi yoki jinoyat obyektining mavjud emasligi imkonsiz jinoyat tushunilib, qilmish jinoyat hisoblanmagan holda, sud tomonidan majburlov chorasi qo'llanilishi nazarda tutilgan. Mazkur tajriba ham qonunimizda alohida norma sifatida belgilab qo'yilishi, unga muvofiq, yaroqsiz obyektga suiqasd qilganlik uchun jinoiy javobgarlik istisno etilishi lozim deb hisoblayman.

Buyuk Britaniya jinoyat qonunchiligi tamom bo'lmagan jinoyatlarni uchta guruhga 1) jinoyatga suiqasd qilish, 2) jinoiy kelishuv; 3) jinoyatga dalolatchilik qilishga ajratadi.

"Jinoyatga suiqasd — jinoyat sodir etish bilan bevosita bog'liq va qilmish to'xtatilmasa yoki aybdor qilmishni sodir etishdan voz kechmasa tamom bo'lgan jinoyatni yuzaga keltiruvchi qator harakatlarning tarkibiy qismidan tashkil topgan oldindan o'ylangan aniq qilmish hisoblanadi". Bunda, jinoyatga suiqasd qilishda ikki elementning birgalikda mavjud bo'lishi talab etiladi. Obyektiv element- jinoyatni bevosita sodir etishga qaratilgan harakat bo'lsa, subyektiv element muayyan jinoyatni sodir etish uchun qasdning mavjudligini ifoda etadi

Jinoyatda oqibat kelib chiqishi nazarda tutilgan hollarda, shaxs aynan shu oqibatni yuz berishini istaganligi muhim. 1967-yilda qabul qilingan "Jinoyat huquqi to'g'risidagi Qonun"ga binoan, jinoyatga suiqasd uchun jazo aybdorning suiqasd qilgan jinoyat uchun belgilangan jazo chorasidan ortiq bo'lishi mumkin emas. [4, 353].

Jinoyatda oqibat kelib chiqishi nazarda tutilgan hollarda, shaxs aynan shu oqibatni yuz berishini istaganligi muhim. 1967-yilda qabul qilingan "Jinoyat huquqi to'g'risidagi Qonun"ga binoan, jinoyatga suiqasd uchun jazo aybdorning suiqasd qilgan jinoyat uchun belgilangan jazo chorasidan ortiq bo'lishi mumkin emas.

Yuqoridagilarga asosan, Buyuk Britaniya huquq tizimida jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyatga suiqasd o'rtaqidagi farqni chegaralash sudning ixtiyoriga havola qilingan. Mazkur masalada sudlarga keng vakolatlar berilganligi va har bir holatga nisbatan individual yondashilishi masalaning ijobiy jihati hisoblanadi.

AQSh jinoyat huquqida Namunaviy Jinoyat kodeksi va bir qator shtatlar jinoyat qonunlarida dastlabki jinoiy faoliyatga oid bo'lim yoki boblar mavjud.

Nyu-York va Ogayo shtatlari Jinoyat kodekslari tamom bo'lmagan jinoyatlar, xususan, jinoyatga suiqasd qilishga oid normalar Maxsus qismda joylashgan bo'lsa, Pensilvaniya, Jorjiya shtatlarining jinoyat kodekslarida jinoyatga suiqasd qilish uchun jinoiy niyatini amalga oshirish maqsadida shaxs jinoiy tajovuz sari yo'naltirilgan "muhim qadam" sodir etadi deb hisoblaydi. Ammo, amaliyotda aynan muhim qadam sari yo'naltirilgan "aniq harakat"ni ajratish muammolari mavjud bo'lib, shunga ko'ra AQSh Namunaviy Jinoyat kodeksida "muhim qadam" sifatida baholanishi mumkin bo'lgan harakatlar keltirib o'tilgan. Misol uchun, jabrlanuvchini qidirish yoki uni kuzatish, jabrlanuvchini aldash yoki yoki avrashga harakat qilish, binoga noqonuniy yo'llar bilan kirish, jinoyat vositalariga ega bo'lish.

Fikrimizcha, jinoyatga suiqasd va tayyorgarlik ko'rishni farqlashda nafaqat sodir etilgan harakatlardan kelib chiqish, balki mazkur harakatlarning tamom bo'lgan jinoyatga qanchalik darajada yaqinligiga ham asoslanishi lozim. Demak, qilmishni jinoyatga suiqasd deb topishda, aybdor tomonidan sodir etilgan harakatlarni amalga oshirishga boshqa shaxs to'sqinlik qilmagan holda tamom bo'lgan jinoyatga olib kelishi muqarrarligiga asoslanishi lozim. Aks holda, qilmish jinoyatga tayyorgarlik ko'rish deb topilishi kerak.

Ayrim Yevropa davlatlarining tamom bo'lmagan jinoyatlar uchun javobgarlik belgilangan qonunlarining o'ziga xos xususiyati sifatida yaroqsiz suiqasd uchun alohida javobgarlik belgilanganligi va ularga nisbatan yengilroq jazo tayinlanishi yoki boshqa jinoyat huquqiy ta'sir choralari qo'llash mumkinligini qayd etishimiz mumkin.

MDH davlatlari jinoyat kodekslarining tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan jinoyat, jinoyatga tayyorgarlik ko'rish, jinoyat sodir etishga suiqasd qilish, javobgarlik va jazo tayinlash masalalari tahlili asosida mazkur institutlarning O'zbekiston qonunchiligi bilan farqli va o'xshash jihatlari ko'rib chiqamiz.

Aksariyat, MDH davlatlari jinoyat qonunchiligida jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyatga suiqasd qilish institutlarini tartibga soluvchi Ozarbayjon, RF, Gruziya davlatlarida "Tamom bo'lmagan jinoyat", Qirg'iziston va Tojikiston davlatlarida "Tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan jinoyat" alohida bob mavjud.

Ayrim davlatlarda xususan Qozog'iston, Belarus, Moldovada "Jinoiy huquqbuzarlik" yoki "Jinoyat" yoxud "Jinoyat va uning turlari" boblarida mazkur institutlar ifodalangan bo'lib, alohida bob mavjud emas,

Ukraina va Qirg'iziston JKda "jinoyat sodir etish bosqichlari" atamasi qo'llanilgan bo'lsada, biroq uning ta'rifi biron bir moddada bayon etilmagan [5, 510]

O'zbekiston JK bilan o'xshash tarzda barcha MDH davlatlarida jinoyatga suiqasd qilish jinoyat sodir etishga bevosita qaratilgan qilmish (harakat yoki harakatsizlik) sifatida qasddan amalga oshirilishi va shaxs (irodasi)ga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetkazilmasligi belgilar orqali ta'riflangan.

Ayrim MDH davlatlarining qonun normasida tamom bo'lmagan jinoyatlar uchun umrbod ozodlik mahrum qilish, o'lim, muddatsiz ozodlikdan mahrum qilish jazo choralari qo'llanilmasligi ko'rsatilgan.

Biroq, RF, Qozog'iston, Armaniston, Ozarbayjon, Gruziya, Moldova, Ukraina va Belarus JKning mazkur qoida ayrim moddalariga nisbatan tatbiq etilmasligi belgilangan.

MDH davlatlari JKlarida jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyatga suiqasd qilganlik uchun jazo tayinlashda jinoyatni oxiriga yetkazilmaganlik sabablari, jinoiy qasdning amalga oshirilganlik darajasi, aybdor sodir etgan qilmish xususiyati va darajasi e'tiborga olinadigan holatlar sifatida qonunda sanab o'tilgan.

Shuningdek, Qirg'iziston, RF, Armaniston, Moldova, Tojikiston, Turkmaniston davlatlarining qonunchiligida tamom bo'lgan jinoyatga qaraganda jinoyatga suiqasd uchun yengilroq jazo tayinlanishi belgilangan, ya'ni jinoyatga suiqasd qilganlik uchun tayinlanadigan jazoning (asosiy jazoning) muddati yoki miqdori JK Maxsus qismida nazarda tutilgan *og'irroq jazoning to'rtidan uch qismidan oshmasligi belgilangan*. Ukraina JKda mazkur muddat oralig'i yanada yengilroq *uchdan ikki qismni* tashkil qilsa, Belarus va Gruziya JKda jinoyatga suiqasd qilganlik uchun tayinlanadigan jazoning muddati yoki miqdori kamaytirilishi nazarda tutilmagan.

Jinoyatlar tasnifidan kelib chiqqan holda, faqat ayrim turdagi jinoyatlarga tayyorgarlik ko'rganlik javobgarlik kelib chiqishi belgilangan. Misol uchun, Qirg'iziston, Ozarbayjon, RF, Tojikiston davlatlarida *og'ir yoki o'ta og'ir jinoyatlar*, Moldova davlatida *og'ir, o'ta og'ir, nihoyatda o'ta og'ir*, Qozog'iston *og'ir, o'ta og'ir yoki terrorizmga tayyorgarlik ko'rish*, Gruziya davlatida *og'ir, o'ta og'ir og'ir* va JK moddasida keltirilgan jinoyatlar belgilangan.

Ukraina davlatida *ikki yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazo yoki yengilroq jazo nazarda tutilgan jinoyatlar*, Belarus davlatida *ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlarga tayyorgarlik ko'rganlik uchun javobgarlik kelib chiqmasligi* belgilangan:

Bundan tashqari, RF, Tojikiston, Qozog'iston, Moldova, Qirg'iziston, Turkmaniston, Ozarbayjon, Armaniston, Ukraina qonun normasida *jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik uchun tayinlanadigan jazo muddati yoki miqdori* JK Maxsus qismida tamom bo'lgan jinoyat uchun nazarda tutilgan *og'irroq jazoning yarmidan oshmasligi* belgilangan[6, 46].

Yuqoridagi tahlillar asosida fikrimizcha, amaldagi jinoyat qonunchiligida jinoyatga tayyorgarlik ko'rish, jinoyatga suiqasd qilish bilan bog'liq normalarni takomillashtirish, jinoyatga tayyorgarlik ko'rishning ijtimoiy xavflilik xususiyati va xorijiy davlatlar qonunchiligi asosida muayyan turdagi jinoyatlarga tayyorgarlik ko'rganlik dekriminalizatsiya qilinishi, shuningdek, jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik va jinoyatga suiqasd qilganlik uchun tayinlanadigan jazo muddati yoki miqdori o'zaro farqlanishi maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. УК Франции / Научн. ред. к.ю.н., доц. Л.В.Головкин, к.ю.н., доц. Н.Е.Крыловой; перевод с фр. и предисл. к.ю.н., доц. Н.Е.Крыловой. – СПб., 2002. – С. 310.
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан / Предисловие министра юстиции Республики Казахстан, д.ю.н., проф. И.И.Рогова – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – С. 466.; Уголовный кодекс Республики Беларусь / Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года. Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года / Предисловие проф. Б.В. Волженкина; Обзорная статья А.В. Баркова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – С.474.

3. Уголовное право зарубежных стран. Общая часть: учебник для вузов / Н. Е. Крмлова [и др.]; ответственный редактор Н. Е. Крышова. — 5-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2024. - С. 320. Eser A.// Shoonke, Shroder. Op.cй. S. 340.
4. Есаков Г.А. Учение о преступлении в странах семьи обгцего права. Дисс... доктор.юрид.наук. -Москва, 2007. -С.353
5. Уголовный кодекс Украин от 5 апреля 2001 года № 2341-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.05.2024г. с-510)
6. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики (утвержден Законом Азербайджанской Рспублики от 30.12.1999г. № 787-IQ) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.02.2024 г.) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31295286&pos=805;-46#pos=805;-46

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 6 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).